

PUBLISISTIK USLUBNING JAMIYAT SIYOSIY- MAVKURAVIY ONGIGA TA'SIRI

Madaminova Gulsora Mirxamidovna¹

Annotatsiya: *Jamiyatni boshqarish, unga mafkuraviy yoki ma'naviy ta'sir etish, muammolarni yuzga chiqarish va hal etishda publisistik uslubida yozilgan matn va asarlarning o'rni beqiyosdir. Shuning uchun har qanday jamiyatda gazeta va jurnal jamiyat barqarorligini ta'minlovchi omil sifatida alohida e'tibor berilgan. Ushbu maqolada ana shu omilga ta'sir etuvchi ayrim xususiyatlar haqida to'xtalib o'tmoqchimiz.*

Kalit so'zlar: *stereotip, nutq me'yorlari, ekspressiv uslublar, ekspressivlik, stilistik xususiyatlar, ijtimoiy baholash, publisistik rang.*

Ta'sir etuvchi funktsiya publisistikaning doimiy ifodaga bo'lgan istagini belgilaydi, ammo ekspressiv va visual vositalarga bo'lgan ehtiyoj bizning zamonamizning barcha voqealariga tezda javob berish zarurati bilan ziddiyatlidir. Standartlar tayyor nutq shakllari bo'lib, muayyan ijtimoiy-siyosiy va boshqa holatlar bilan bog'liq va tanish, standart shaklda qurilgan matnni yozish osonroq va hazm qilish ham bir muncha yengilroqdir. Bunday stereotiplar ko'pincha iqtisodiy ixcham shaklni talab qiladigan va voqeaning o'zi bilan operativ bog'liq bo'lgan janrlarda uchraydi: rasmiy xabar, axborot, matbuot sharhi, parlament, hukumat ishi to'g'risidagi hisobot va boshqalardan iborat. Boshqa janrlarda (insho, felyeton va boshqalar) nutq me'yorlari kamroq, original ekspressiv uslublar birinchi o'ringa chiqadi, nutq individuallashadi.

Yuqorida aytib o'tilganidek, publisistik uslub—bu janrlarda qo'llaniladigan nutqning funksional uslubi: maqola, insho, reportaj, felyeton, intervyu, risola va notiqlik. Bu uslub ommaviy axborot vositalari (gazeta, jurnal, televideniye, plakatlar, bukletlar) orqali odamlarga ta'sir ko'rsatishga xizmat qiladi. Publisistik janrlardan biri bo'lgan gazeta nutqining o'ziga xosligi birinchi navbatda, uning maxsus va qasddan ifodalanganligi, bayonotning ifodaligidadir. Ekspressivlik bilan bog'liq jurnalistik nutqning yana bir asosiy stilistik xususiyati—standartning mavjudligidir.

Standart asosida: gazeta (jurnalistikaning boshqa turlari) til ijodi sharoitida sezilarli o'ziga xosligi bilan ajralib turadi, u eng qisqa vaqt ichida yaratiladi, ba'zan esa til materialini qayta ishlashni ideal darajada yetkazishga imkon bermaydi. Shu bilan birga, u bir kishi tomonidan emas, balki ko'pincha o'z materiallarini bir- biridan ajratilgan holda tayyorlaydigan ko'plab muxbirlar tomonidan yaratilganidir. Shuningdek, bir gazeta janrlarining xilma-xilligini, o'quvchining xatlarini (zamonaviy gazetada ular ko'pincha alohida o'rin egallaydi), gazeta sahifalarida boshqa aloqa sohalari (e'lonlar, buyruqlar, qonun loyihalari va boshqalar) materiallarini nashr etishni ham qayd etamiz. Bularning barchasi umuman gazeta tilining stilistik xususiyatlarida o'z izini qoldiradi. Natijada, nutq me'yorlari deyarli muqarrar ravishda paydo bo'ladi. Ular boshqa sabablarga ko'ra ham paydo bo'ladi: mavzularning takrorlanishi tufayli (ba'zan mavsumiy—qishloq xo'jaligiga oid mavzular, Davlat Dumasi

¹ Farg'ona davlat universiteti chet tillari fakulteti o'qituvchisi

ishi to'g'risidagi hisobotlar, hukumat amaldorlarining tashriflari haqida), mavzularning cheklangan doirasi- chastotani hisobga olgan holda. Standartlarni, ba'zan esa gazeta markalarini yaratishning muhim sabablaridan biri bu bayonotning ifodali bo'lishiga intilishdir. "Gazeta ijodi" ning maxsus sharoitlarida ekspressivlik yo'llarini izlash ifodaning standartga tez o'tishiga olib keladi, bunda hatto ifodalilik mezonlari bo'yicha muvaffaqiyatli bo'lgan ibora ham turli gazetalarda ko'plab muxbirlar tomonidan tanlab olinadi. Shunday qilib, ijobiy intilish, bu sohadagi aloqaning asosiy vazifalaridan biri tufayli, ko'pincha uning teskarisiga aylanadi. Biroq, bu umuman jurnalistik nutqning ifodaligiga qo'yiladigan talablarni kamaytirish zarurati yoki hatto imkoniyatini anglatmaydi. V. G. Kostomarovning asosiy stilistik prinsipi gazeta nutqining o'ziga xos xususiyati bo'lgan ifoda va standartning birligi konjugatsiyasi deb ta'riflaydi. Albatta, ma'lum bir ma'noda, ma'lum bir "doza" larda ifoda va standartning konjugatsiyasi umuman har qanday nutqqa xosdir. Biroq, gazeta jurnalistikasida, boshqa nutq turlaridan farqli o'laroq, bir birlik nutqni tashkil etishning stilistik prinsipiga aylanishi muhimdir. Biroq, gazeta jurnalistikasida, boshqa nutq turlaridan farqli o'laroq, bu birlik nutqni tashkil etishning stilistik prinsipiga aylanishi muhimdir. Bu V. G. Kostomarov konseptsiyasining asosiy ma'nosi va shubhasiz, qiymati hamdir. Ayni paytda, bu birlikdagi ustivorlik hali ham birinchi komponentga egadir. Bunda ijtimoiy baholash va emotsionallik- jurnalistika tilining eng muhim prinsipi sifatida "uning ekspressivligining o'ziga xos xususiyatini" va gazetadagi standartlashtirishning baholash yo'nalishini belgilaydi.²

Jurnalistik aloqa sohasining ushbu ekstralingvistik asoslari gazeta nutqida ularni amalga oshirishning nafaqat asosiy, balki yanada o'ziga xos stilistik xususiyatlarini va lingvistik vositalarini belgilaydi. O'zbek tilining boshqa funksional uslublari orasida jurnalistik uslubni ajratib ko'rsatish siyosatning jamoat ongining shakli va tegishli faoliyat va muloqot sohasi sifatida mavjudligi bilan bog'liq. Bundan kelib chiqib, "publisistik" uslubni "siyosiy" yoki "siyosiy- mafkuraviy" deb ham atash mantiqqa to'g'riroq bo'ladi. Biroq, foydalanish an'analari biz ishlatadigan "jurnalist" atamasi o'rnatildi. Gazeta va publisistik uslubining xususiyatlari: haqiqiy informativlik, imperativlik, ortib borayotgan emotsionallik, ochiq baholash, reklama va ifoda, standart birligidir. U ijtimoiy- siyosiy lug'at, mantiq, emotsionallik, baholash, murojaatning mavjudligi bilan tavsiflanadi. Unda neytral, baland, tantanali lug'at va frazeologiyadan tashqari, hissiy rangdagi so'zlar, qisqa jumlar, kesilgan nasr, fe'l iboralari, ritorik savollar, undovlar, takrorlashlar va boshqalar keng qo'llaniladi. Ushbu uslubning lingvistik xususiyatlariga mavzularning kengligi ta'sir qiladi: tushuntirishni talab qiladigan maxsus lug'atni kiritish zarurati mavjud. Boshqa tomondan, bir qator mavzular jamoatchilik diqqat markazida bo'lib, bu mavzularga oid lug'at publisistik rangga ega bo'ladi. Bunday mavzular orasida siyosat, iqtisod, ta'lim, sog'liqni saqlash, kriminalistika va harbiy mavzularni alohida ta'kidlash kerak. Publisistika uslubi kuchli hissiy ma'noga ega bo'lgan baholovchi lug'atdan foydalanish bilan tavsiflanadi (baquvvat boshlanish, qat'iy pozitsiya). Gazeta- publisistik uslub tushunchasi gazeta, ijtimoiy- siyosiy jurnallar, reportajlar, nutqlar, suhbatlar, nutqlar, munozaralar tili, radio va televideniye dasturlari, hujjatli- publisistik filmlar tilidan tashkil topgan (2, 407- bet). Gazeta- jurnalist uslubi barcha funksional uslublar ichida eng mashhuri hisoblanadi, chunki u ommaviy axborot vositalari- matbuot, radio, kino va televideniye tomonidan targ'ib qilinadi. Bo'layotgan voqealarga tezkor munosabat bildirish zarurati bilan bog'liq bo'lgan gazeta va jurnal matnlarini yaratilishi tezligi gazeta va jurnalistik uslubga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu matnning cheklangan hajmi, iloji boricha ko'proq ma'lumotni o'z ichiga olishi zarurati. I. R. Galperinning "Ingliz tilining uslubi bo'yicha insholar" nutq uslublari bo'limining katta qismi gazeta va jurnalistik uslubi ichida muallif ikki turni ajratadi:

² SOLGANIK G.YA. GAZETA TILI//OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING TILI VA USLUBI AXBOROT VA TASHVIQOT, MOSKVA,1980-YIL12,23-BETLAR

- 1) Gazeta xabarlari, sarlavhalari va e'lonlar uslubi- bunda gazeta uslubining mohiyati.
- 2) Publisistik uslubning bir turi bo'lgan gazeta maqolalari uslubi, shuning, notiqlik uslubi va insho uslubini o'z ichiga oladi.³

M. D. Kuznets va Yu. M. Skrebnev, "Ingliz tili stilistikasi" mualliflari, publisistika uslubining o'ziga xos xususiyatlarini gazeta uslubi tushunchasiga birlashtirishni asossiz deb hisoblaydilar, chunki bu holda funksional uslubning belgilari almashtiriladi va bular janrga tegishlidir. Publisistik uslubida ish olib borgan mualliflar, shuningdek, publisistikaning turli bo'limlarida: tahririy maqolalar, siyosiy hujjatlar va nutqlar matnlari, madaniy hayot, fan va texnikaning turli masalalariga bag'ishlangan maqolalar, tilning turli stilistik tizimlari o'z aksini topganligini ta'kidlaydilar. Gazetadagi publisistik uslub bilan bir qatorda umumiy ahamiyatga ega hujjatlarni chop etishda rasmiy ishbilarmonlik uslubini ham, ilmiy uslubni ham uchratish mumkin; nihoyat, gazetalarda badiiy asarlar yoki ulardan parchalar ham chop etiladi. Ba'zi mualliflar publisistikani emas, balki gazetalarda, radio va televideniya foydalanish mumkin bo'lgan axborot uslubini ajratib ko'rsatishni taklif qilishadi. U ommaviy muloqot uslubi deb ham ataladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirxamidovna, M. G. (2022). MAQOL VA MATALLARNING KOMMUNIKATIV XUSUSIYATI. Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture, 2(2), 125-129.
2. Madaminova, G. M. (2020). ON THE QUESTION OF DEFINING THE CONCEPT OF "SLANG". Мировая наука, (1), 41-44.
3. Mirxamidovna, M. G., & Musinovna, S. H. (2022). Communicative Characteristics of Proverbs and Languages. International Journal of Formal Education, 1(10), 11-17.
4. Musinovna, S. H., & Mirxamidovna, M. G. (2022). Paremiological Units in Uzbek, English and Russian. International Journal of Formal Education, 1(10), 18-21.
5. Musinovna, S. H., & Mirxamidovna, M. G. (2022). Paremiological Units in Uzbek, English and Russian. International Journal of Formal Education, 1(10), 18-21.
6. Mirxamidovna, M. G. (2023). PUBLISISTIKA VA UNING ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDAGI AHAMIYATI. Journal of Universal Science Research, 1(5), 883-891.
7. Mirxamidovna, M. G. (2023). PUBLISISTIKA USLUBIDA MAQOL VA MATALLARNING FODALANISH XUSUSIYATLARI. Journal of Universal Science Research, 1(5), 594-599.
8. Sotvaldieva, K., Mirzayeva, D., & Odilov, M. (2023, May). THE RELATIONSHIP BETWEEN AFFIRMATION AND NEGATION. In International Conference on Education and Social Science (Vol. 1, No. 1, pp. 156-158).
9. Sotvaldieva, K., & Odilov, M. (2022). LINGUISTIC UNITS EXPRESSING NEGATION IN DIFFERENT SYSTEMIC LANGUAGES. Eurasian Journal of Academic Research, 2(13), 544-548.
10. Kholmatova, E., & Sotvaldieva, K. (2023, April). THE PLACE AND SIGNIFICANCE OF ADJECTIVE WORDS USED IN THE FIELD OF EDUCATION. In Academic International Conference on Multi-Disciplinary Studies and Education (Vol. 1, No. 4, pp. 21-23).
11. qizi Usmonova, U. H., & Sotvaldieva, K. M. (2023). A COMPARATIVE ANALYSIS OF UZBEK AND ENGLISH SOMATIC PROVERBS. GOLDEN BRAIN, 1(13), 238-242.

³ 2, 397- 426- betlar/knowledge.allbest.ru

12. Habibiloyevna, M. D. (2021). The Semantic Analysis of Slang in The Movie "School". Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 83-85.
13. Madazizova, D. X. (2021). Some Linguistic Peculiarities Of Slang. Scientific progress, 2(7), 1277-1278.
14. Xabibiloyevna, D. M. (2022). VARIOUS SCIENTIFIC APPROACHES TO 'SLANG'. American Journal of Interdisciplinary Research and Development, 10, 303-305.
15. Madazizova, D. H. (2016). Качества, необходимые успешному преподавателю иностранного языка. Ученый XXI века, (5-1 (18)), 28-29.
16. Murotova, D. (2022). TURLI TIZIMLI TILLARDA UZR SO'RASHNI IFODALOVCHI FONETIK, LEKSIK VA MORFOLOGIK TIL VOSITALARI. Science and innovation, 1(B8), 260-262.
17. Oxonjonovich, A. S. (2023). ZAMONAVIY NEMIS TILI FRAZEOLOGIK NEOLOGIZMLARINING SINTAKTIK TUZILISHI VA SEMANTI K TARKIBI. TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(8), 28-32.
18. Oxonjonovich, A. S. (2023, June). FRAZEOLOGIK TADQIQOTLAR TARIXIGA BIR NAZAR. In " ONLINE-CONFERENCES" PLATFORM (pp. 88-90).
19. Ibrohimowitsch, S. R., & Oxonjonowitsch, A. S. (2023). DIE WORTARTEN IM DEUTSCHEN. XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR, 1(6), 28-31.
20. Okhonjonovich, A. S., & Ibrokhimovich, S. R. (2023). GENERAL CONCEPTS OF PHRASEOLOGICAL UNITS. XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR, 1(6), 23-27.
21. Oxonjonovich, A. S., & Ibrohimovich, S. R. (2023). O'ZBEK VA NEMIS TILLARIDA JINS KATEGIRIYASINING GRAMMATIK QURILISHI. XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR, 1(6), 19-22.
22. Абдилоев, Ш. О. (2023). ЎЗБЕК, ТОЖИК, РУС ВА НЕМИС ТИЛЛАРИДА УЙ ҲАЙВОНЛАРИ БИЛАН БОҒЛИҚ БЎЛГАН ЗООНИМ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR, 1(5), 149-152.
23. Абдилоев, Ш. О. (2023). ЎЗБЕК, ТОЖИК, РУС ВА НЕМИС ТИЛЛАРИДА УЙ ҲАЙВОНЛАРИ БИЛАН БОҒЛИҚ БЎЛГАН ЗООНИМ ФРАЗЕОЛОГИК БИРЛИКЛАРНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ. XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR, 1(5), 149-152.

